VII. ISTE’MOL BOZORI

CHAKANA SAVDO TOVAR AYLANMASI

Statistik ma’lumotlar jamiyatda sodir bo‘layotgan ijtimoiy-iqtisodiy hodisa va jarayonlarni tavsiflash va boshqarishning eng muhim vositasidir. Hozirda yuqori sifatli statistik ma’lumotlardan foydalanmasdan davlat siyosatida to‘g‘ri boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonsiz. Shular qatorida savdo statistika ko‘rsatkichlarini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Jumladan, ulgurji va chakana savdo hamda umumiy ovqatlanish korxonalari savdo aylanmasi statistikasi ko‘rsatkichi shular jumlasidandir.

2024-yil 1-yanvar holatiga chakana savdo sohasida faoliyat ko‘rsatayotgan tijorat korxonalari soni 5 900 tani tashkil etib, shundan, faoliyat ko‘rsatayotgan yirik korxonalar soni 22 tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni 5 878 tani tashkil qildi.

Shu jumladan, savdo sohasida yuridik shaxs tashkil etmasdan faoliyat olib borayotgan YATT va uyushmagan savdo (jismoniy shaxslar)ning kuzatuvlari asosida yig‘ilgan ma’lumotlar, chakana savdo ko‘rsatgichlariga kiritilgan.

Chakana savdo aylanmasining asosiy ko‘rsatkichlari

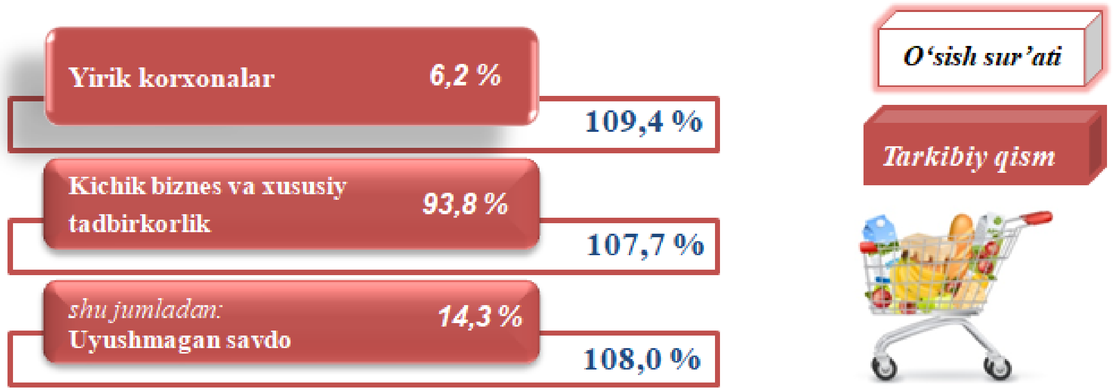

Chakana savdo aylanmasi – savdo sohasida yakuniy iste’mol uchun aholiga tovarlarni donalab yoki ko‘p bo‘lmagan miqdorlarda naqd pulga (bank kartalari orqali) sotishni nazarda tutuvchi faoliyat.

Hududlar kesimida chakana savdo tovar aylanmasi, *mlrd. so‘m*
(2023-yil yanvar-dekabr oylari)

Yuqorida qayd etilgan tadbirkorlik subyektlari faoliyati natijasida, 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida viloyatning chakana savdo tovar aylanmasi 22 636,3 mlrd. so‘mni tashkil etib, 2022-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan 7,8 % ga o‘sdi.

Jumladan, yirik korxonalarning tovar aylanmasi 1 400,7 mlrd. so‘mni (o‘sish sur’ati 109,4 %), kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining tovar aylanmasi 21 235,6 mlrd. so‘mni (o‘sish sur’ati 107,7 %), shundan uyushmagan savdo tovar aylanmasi 3 248,1 mlrd. so‘mni (o‘sish sur’ati 108,0 %) tashkil etdi.

Chakana savdo aylanmasida yirik korxonalar, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining hajmi va o‘sish sur’atlari

	Jami mlrd. so‘m	**2022-yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan,** *foizda*
Andijon viloyati	**22 636,3**	**107,8**
Andijon sh.	6 300,7	109,0
Xonobod sh.	235,3	107,7
tumanlar:		
Oltinko‘l	924,0	106,1
Andijon	1 442,0	106,0
Baliqchi	1 458,4	106,1
Bo‘ston	329,7	107,5
Buloqboshi	705,1	105,2
Jalaquduq	734,9	110,7
Izboskan	784,0	107,9
Ulug‘nor	306,7	106,2
Qo‘rg‘ontepa	1 556,2	115,1
Asaka	1 977,2	106,1
Marhamat	1 018,5	107,4
Shahrixon	2 975,8	106,7
Paxtaobod	1 028,1	106,5
Xo‘jaobod	859,7	104,8

2023-yilning yanvar-dekabr oylarida 2022-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan viloyatning Andijon shahri (9,0 %), Jalaquduq (10,7 %), Qo‘rg‘ontepa (15,1 %), va Izboskan (7,9 %) tumanlarida chakana savdo tovar aylanmasining eng yuqori o‘sish sur’atlari qayd etildi.

Chakana savdo tovar aylanmasi tarkibi

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining chakana savdo tovar aylanmasi hajmi statistik hisob-kitoblarga ko‘ra 21 235,6 mlrd. so‘mni tashkil etib, 2022-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan 7,7 % ga ko‘paydi. Viloyat miqyosida ushbu sektorning jami chakana savdo tovar aylanmasidagi ulushi 93,8 % ni tashkil etdi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik korxonalarining eng yuqori o‘sish sur’atiga ega hududlar
(foizda)

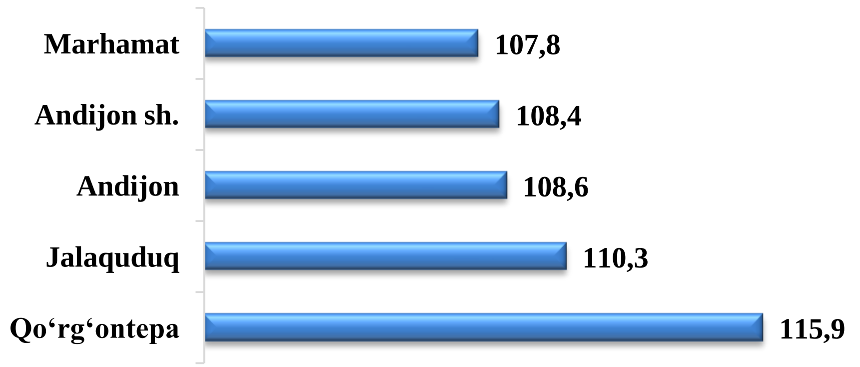

Yirik korxonalarning eng yuqori o‘sish sur’atiga ega hududlar
(foizda)

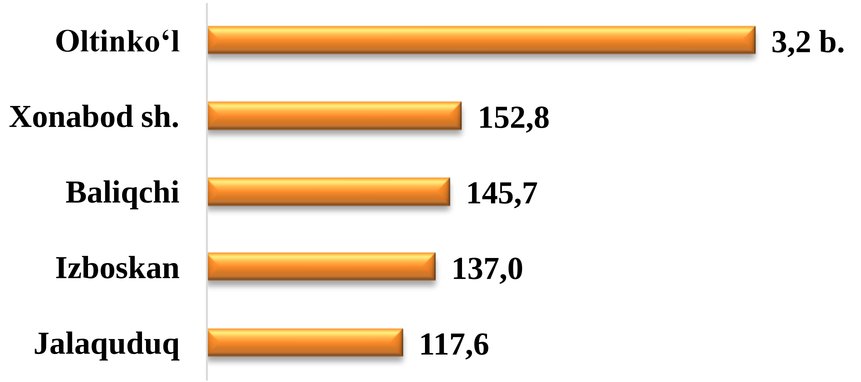

Chakana savdo tovar aylanmasi tarkibida yirik korxonalarning tovar aylanmasi hajmi, 2022- yilning mos davriga nisbatan 9,4 % ga o‘sdi va 1 400,7 mlrd. so‘mni tashkil qildi. Bu esa umumiy savdo hajmining 6,2 % ulushiga to‘g‘ri keldi.

Chakana savdo aylanmasida yirik korxonalar, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining hududlar kesimida ulushi, *foizda*

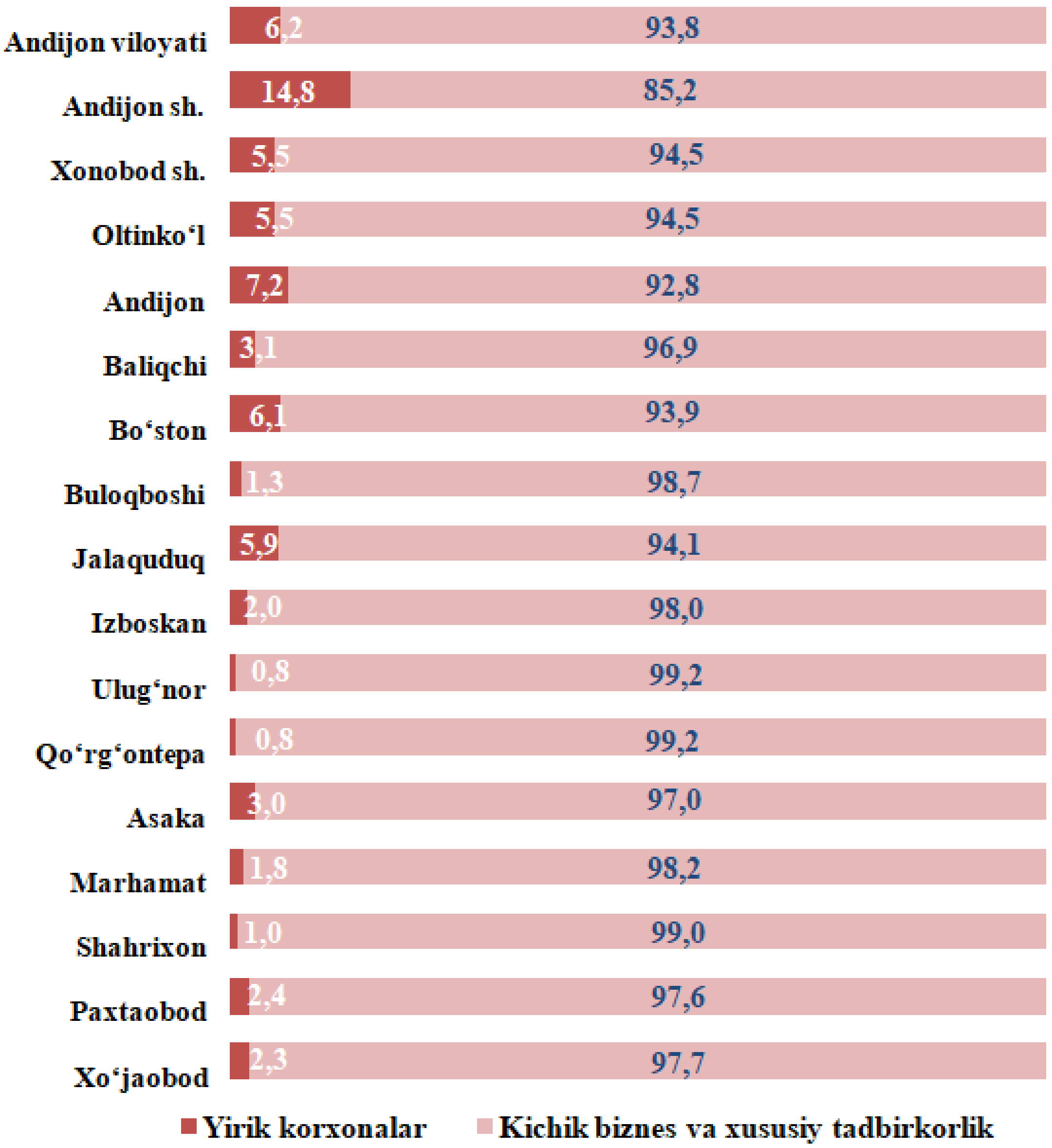

Tahliliy natijalarga ko‘ra chakana savdo tovar aylanmasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining ulushi bo‘yicha Ulug‘nor (99,2 %), Qo‘rg‘ontepa (99,2 %), Shahrixon (99,0 %) va Buloqboshi (98,7 %) tumanlariari yetakchilik qilmoqda. Chakana savdo tovar aylanmasi tarkibida yirik korxonalarning ulushi 6,2 % ni tashkil etib, eng katta ulush Andijon shahri (14,8 %), Andijon (7,2 %), Bo‘ston (6,1 %) va Oltinko‘l (5,5 %), tumanlarida kuzatildi.

Andijon viloyati bo'yicha aholi jon boshiga nisbatan chakana savdo tovar aylanmasi hajmi va o'sish sur'atlari

Hududlar kesimida ma'lumot

	Hajmi, *ming so'm*	**O'sish sur'ati,** *foizda*
Andijon viloyati	**6 740,0**	**105,5**
Andijon shahar	13 281,5	106,5
Xonobod shahar	5 183,6	105,5
tumanlar :		
Oltinko'l	4 847,8	104,0
Andijon	5 093,7	103,7
Baliqchi	6 827,7	103,9
Bo'ston	4 281,8	105,4
Buloqboshi	4 654,1	103,1
Jalaquduq	3 730,6	108,7
Izboskan	3 101,1	105,9
Ulug'nor	4 837,1	104,5
Qo'rg'ontepa	6 819,5	113,0
Asaka	5 629,8	103,8
Marhamat	5 523,1	105,2
Shahrixon	9 276,3	104,3
Paxtaobod	4 978,5	104,2
Xo'jaobod	7 248,6	102,1

2023-yilning yanvar-dekabr oyi holatiga o'rtacha aholi jon boshiga chakana savdo tovar aylanmasi 6 740,0 ming so'mni (2022-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan 105,5 %) tashkil etdi.

Ushbu ko'rsatkichni hududlar kesimida solishtirilganda eng yuqori hajm Andijon shahri (13 281,5 ming so'm), Shahrixon (9 276,3 ming so'm) va Xo'jaobod (7 248,6 ming so'm) tumanlar hissasiga to'g'ri keldi.

Uyushmagan savdo tovar aylanmasi*

Viloyat boʻyicha 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida uyushmagan savdo tovar aylanmasi 3 248,1 mlrd. soʻmni tashkil etib, 2022-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan 108,0 % ni tashkil etdi. Shu jumladan, 12 bozor va 12 bozor (chorva) (oylik) kuzatuvlari ma'lumotlariga asosan, dehqon bozorlarida savdo faoliyati bilan shugʻullanuvchi jismoniy shaxslarning uy xoʻjaliklarida yetishtirgan mahsulotlarini sotish hajmi 1 411,0 mlrd. soʻmni (129,4 %), chorva mollari va parrandalar sotuvchi jismoniy shaxslarning savdo aylanmasi hajmi 1 837,1 mlrd. soʻmni tashkil etdi (107,9 %).

Hududlar kesimida uyushmagan savdo tovar aylanmasi hajmi

(mlrd. so'm)

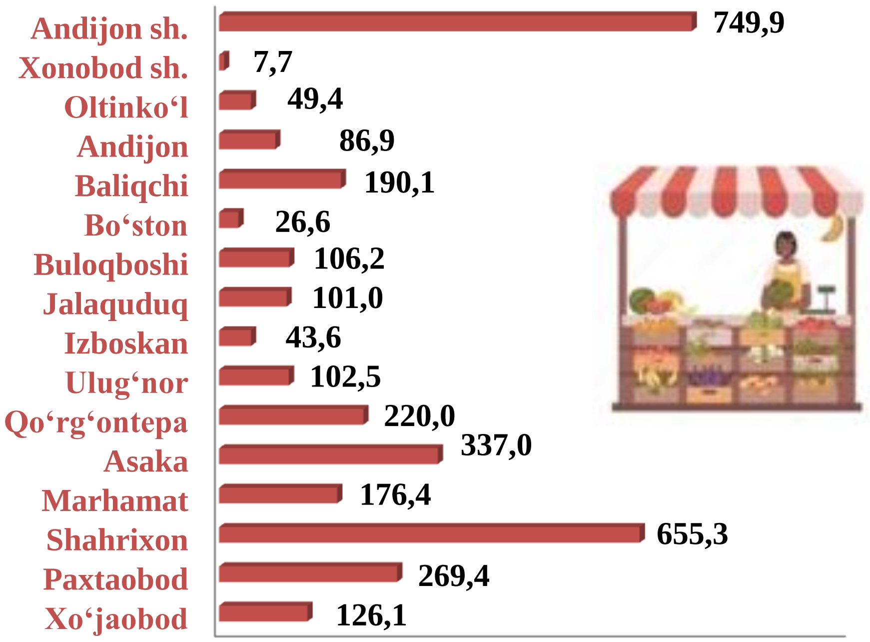

Hududlar kesimida uyushmagan savdo tovar aylanmasi oʻsish sur'ati,

(yanvar-dekabr, foizda)

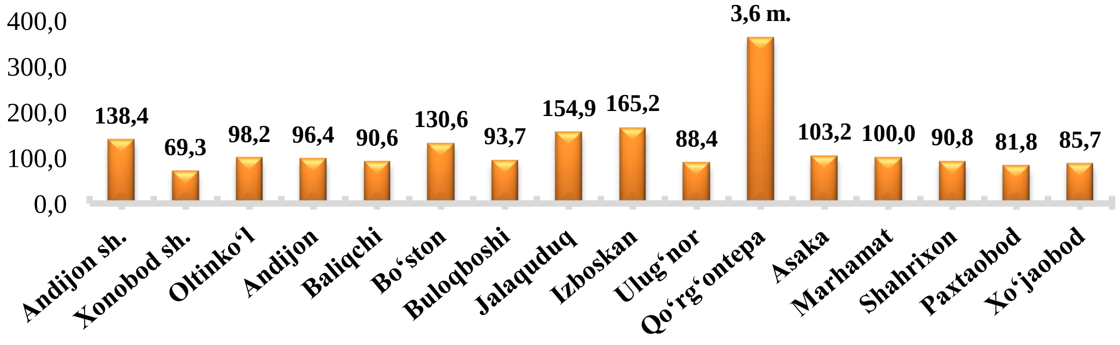

** Xoʻjalik yurituvchi subyektlar va yakka tartibdagi tadbirkorlar (YTT)ni qoʻshmagan holatda*

** Jismoniy shaxslar (dehqonlar)ning uy xoʻjaligida oʻz kuchlari bilan yetishtirgan qishloq xoʻjaligi mahsulotlari, chorva (parranda) mollari*

Uyushmagan savdo aylanmasida dehqon va chorva bozorlari savdo aylanmasi hajmi va o'sish sur'atlari

	Jami, *mlrd. so'm*	2022-yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan, *foizda*
Andijon viloyati	**3 248,1**	**108,0**
Andijon shahar	749,9	138,4
Xonobod shahar	7,7	69,3
tumanlar :		
Oltinko'l	49,4	98,2
Andijon	86,9	96,4
Baliqchi	190,1	90,6
Bo'ston	26,6	130,6
Buloqboshi	106,2	93,7
Jalaquduq	101,0	154,9
Izboskan	43,6	165,2
Ulug'nor	102,5	88,4
Qo'rg'ontepa	220,0	3,6 m.
Asaka	337,0	103,2
Marhamat	176,4	100,0
Shahrixon	655,3	90,8
Paxtaobod	269,4	81,8
Xo'jaobod	126,1	85,7

2023-yilning yanvar-dekabr oylarida dehqon va chorva (parranda) bozorlarida, uy xo'jaligida yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari, parrandalar va chorva mollari savdosi bilan shug'ullanuvchi jismoniy shaxslar tanlanma kuzatuvi, dastlabki ma'lumotlarga ko'ra, jismoniy shaxslar tomonidan amalga oshirilgan savdo aylanmasi hajmi dehqon bozorlarida 1 411,0 mlrd. so'mni, chorva (parranda) bozorlarida 1 837,1 mlrd. so'mni tashkil etdi.

Uyushmagan savdo tovar aylanmasi:
Dehqon bozori

2023-yilning yanvar-dekabr oylarida viloyatning barcha hududlarida joylashgan dehqon bozorlarida qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini sotuvchi jismoniy shaxslarning tanlanma kuzatuvi o‘tkazildi. Kuzatuv natijalariga ko‘ra savdo aylanmasi hajmi 1 411,0 mlrd. so‘mni tashkil qildi. Bunda asosiy yirik hajm Yangi uzilgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari savdosiga (492,7 mlrd. so‘m) to‘g‘ri keldi.

Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari		mlrd. so‘m
	Yangi uzilgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari	**492,7**
	Non va non mahsulotlari	**389,3**
	Don mahsulotlari (mosh, loviya, guruch va boshqalar)	**167,7**
	Tovuq go‘shti	**57,7**
	Quritilgan qishloq xojaligi mahsulotlari (yongoq, bodom, pista va boshqalar)	**50,9**
	Sut va sut mahsulotlari (sir, brinza,…)	**28,7**
	Tuxum	**42,2**
	Chorva mollari va parrandalari uchun har xil yem-xashak	**8,9**
	Ziravorlar	**52,7**
	Tuzlamalar	**32,5**
	Gullar, o‘simlik va nihol ko‘chatlari (manzarali va qishloq xo‘jaligi)	**14,9**
	Nooziq-ovqat tovarlari	**72,8**

Uyushmagan savdo tovar aylanmasi:
Chorva (parranda) bozorlari, *mlrd. so'm*

2023-yilning yanvar-dekabr oylarida, viloyatning barcha hududlarida joylashgan chorva (parranda) bozorlarida parrandalar va chorva mollari sotuvchi jismoniy shaxslar tanlanma kuzatuvi o'tkazildi. Kuzatuv natijalariga ko'ra savdo aylanmasi hajmi 1 837,1 mlrd. so'mni tashkil etdi. Bunda har xil yoshdagi qoramollar savdosi 1 556,5 mlrd. so'm, qo'y va echkilar – 253,5 mlrd. so'mni, otlar – 14,7 mlrd. so'mni, parrandalar va quyonlar – 12,4 mlrd. so'mni tashkil qildi.

Chorva mollari (parrandalar)		mlrd. so'm
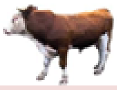	2 yoshdan katta bo'lgan qoramollar	931,1
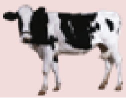	1 yoshdan 2 yoshgacha bo'lgan yosh mollar	385,0
	1 yoshgacaha bo'lgan yosh mollar	240,4
	Qo'ylar	247,8
	Otlar	14,7
	Echkilar	5,7
	Kurka, o'rdak, g'oz	8,1
	Tovuqlar	3,2
	Quyonlar	0,7
	Qushlar	0,4

UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARI

2024-yil 1-yanvar holatiga umumiy ovqatlanish sohasida faoliyat yuritayotgan tijorat korxonalari soni 1 173 tani tashkil etib, shundan, faoliyat ko‘rsatayotgan yirik korxonalar soni 1 tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni 1 172 tani tashkil qildi.

	Jami mlrd. so‘m	2022-yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan, *foizda*
Andijon viloyati	**427,2**	**112,7**
Andijon shahar	184,0	112,1
Xonobod shahar	5,4	113,9
tumanlar :		
Oltinko‘l	21,5	113,9
Andijon	33,9	113,1
Baliqchi	8,6	113,7
Bo‘ston	10,8	114,8
Buloqboshi	3,7	111,8
Jalaquduq	8,6	110,4
Izboskan	12,2	111,0
Ulug‘nor	4,8	112,3
Qo‘rg‘ontepa	19,5	112,5
Asaka	18,9	111,8
Marhamat	13,2	111,3
Shahrixon	57,1	114,3
Paxtaobod	14,8	113,6
Xo‘jaobod	10,3	111,7

2023-yilning yanvar-dekabr oylarida ovqatlanish korxonalarining savdo aylanmasi 427,2 mlrd. so‘mga yetdi. 2022-yilning mos davriga nisbatan 12,7 % ga oshdi. Bunda savdo aylanmasining 94,5 % ulushi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari hissasiga to‘g‘ri keldi.

AVTOTRANSPORT VOSITALARI VA ULARNING EHTIYOT QISMLARI ULGURJI VA CHAKANA SAVDO AYLANMASI

2024-yil 1-yanvar holatiga avtotransport vositalari va ularning ehtiyot qismlari ulgurji va chakana savdo aylanmasi (*motorli transport vositalarini ta'mirlash va texnik xizmat ko'rsatishdan tashqari)* 3 920,0 mlrd. so'mni tashkil etdi va o'tgan yilning mos davriga nisbatan 132,8 % ga ortdi. Shuningdek, yirik korxonalar savdo hajmi 1 933,4 mlrd. so'm (o'sish sur'ati – 150,5 %), kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyetklari savdo hajmi – 1 986,6 mlrd. so'mni (o'sish sur'ati – 119,2 %) tashkil qildi.

Avtotransport vositalari va ularning ehtiyot qismlari ulgurji va chakana savdo aylanmasi os'ish sur'ati, *foizda*

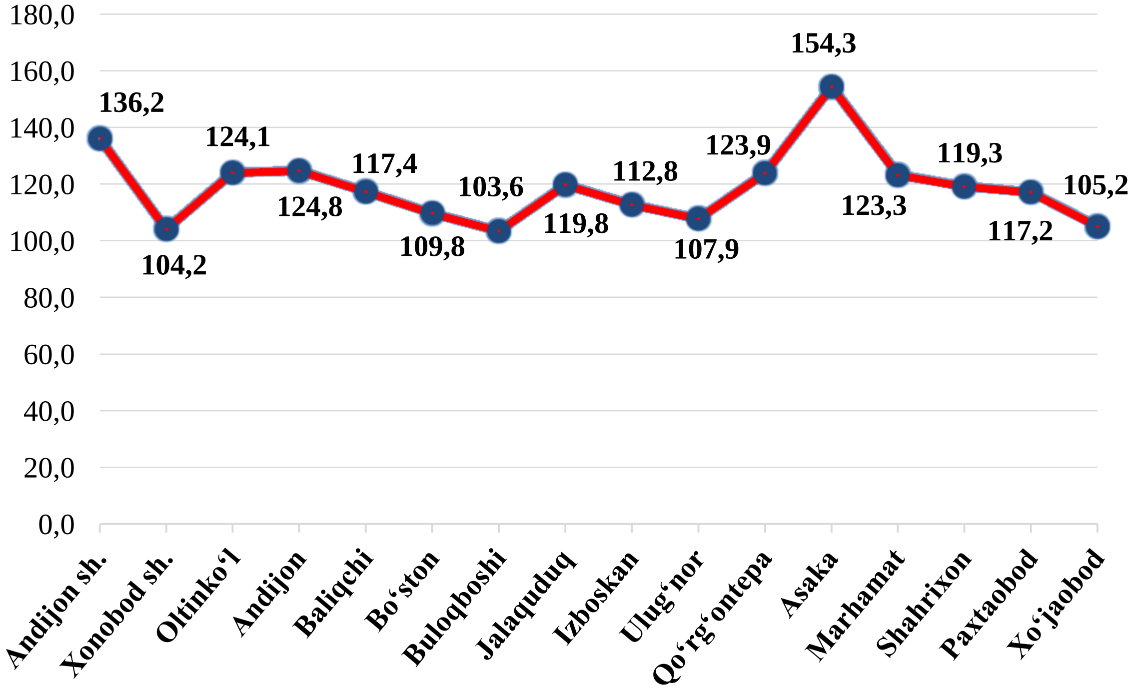

AVTOTRANSPORT VOSITALARI VA ULARNING EHTIYOT QISMLARI ULGURJI VA CHAKANA SAVDO AYLANMASI

Hududlar kesimida ma’lumot

	Hajm, *mlrd. so‘m*	**2022-yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan,** *foizda*
Andijon viloyati	**3 920,0**	**132,8**
Andijon shahar	2 674,3	136,2
Xonobod shahar	0,3	104,2
tumanlar :		
Oltinko‘l	166,3	124,1
Andijon	153,5	124,8
Baliqchi	4,3	117,4
Bo‘ston	0,4	109,8
Buloqboshi	0,8	103,6
Jalaquduq	4,3	119,8
Izboskan	1,8	112,8
Ulug‘nor	0,3	107,9
Qo‘rg‘ontepa	48,8	123,9
Asaka	454,6	154,3
Marhamat	15,8	123,3
Shahrixon	14,9	119,3
Paxtaobod	3,1	117,2
Xo‘jaobod	376,4	105,2

Ushbu ko‘rsatkichni hududlar kesimida solishtirilganda eng yuqori hajm Andijon shahri (2 674,3 mlrd. so‘m), Asaka (454,6 mlrd. so‘m) va Xo‘jaobod (376,4 mlrd. so‘m) tumanlari hissasiga to‘g‘ri kelmoqda.

ULGURJI SAVDO TOVAR AYLANMASI

Viloyat bo‘yicha 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida ulgurji savdo tovar aylanmasi 7 630,3 mlrd. so‘mni tashkil etib, 2022-yilning mos davriga nisbatan 9,6 % ga o‘sdi.

Hududlar bo‘yicha ulgurji savdo tovar aylanmasi hajmi, *mlrd. so‘m*

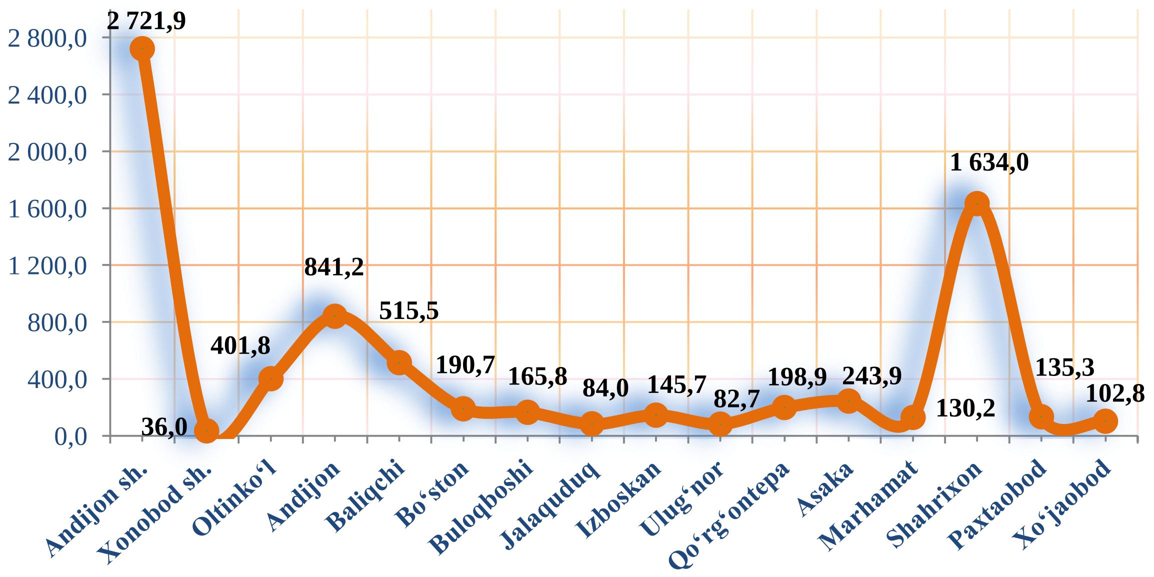

2024-yil 1-yanvar holatiga ulgurji savdo sohasida faoliyat ko‘rsatayotgan tijorat korxonalari soni 2 817 tani tashkil etib, shundan, faoliyat ko‘rsatayotgan yirik korxonalar soni 22 tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni 2 795 tani tashkil qildi.

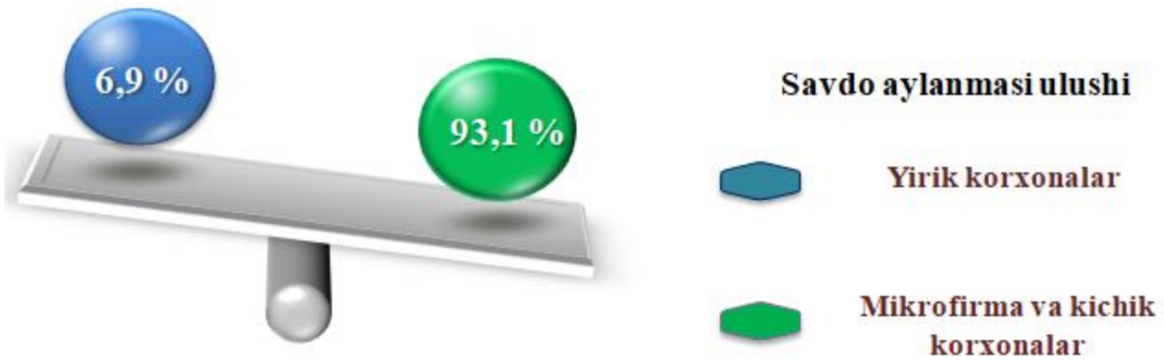

Kichik biznes subyektlarining ulgurji savdo aylanmasidagi ulushi statistik hisoblarga qaraganda 7 103,9 mlrd. so‘mni tashkil qilib, 2022-yilning mos davriga nisbatan 108,2 % ga to‘g‘ri keldi. Viloyatda ushbu sektorning ulgurji savdo hajmidagi ulushi 93,1 % ni tashkil qildi.

ULGURJI SAVDO AYLANMASIDA YIRIK KORXONALAR, KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING HAJMI VA O‘SISH SUR`ATLARI

	Jami *mlrd. so‘m*	**2022-yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan,** *foizda*
Andijon viloyati	**7 630,3**	**109,6**
Andijon shahar	2 721,9	109,1
Xonobod shahar	36,0	107,4
tumanlar :		
Oltinko‘l	401,8	115,8
Andijon	841,2	131,4
Baliqchi	515,5	107,5
Bo‘ston	190,7	106,9
Buloqboshi	165,8	106,9
Jalaquduq	84,0	114,2
Izboskan	145,7	107,3
Ulug‘nor	82,7	108,6
Qo‘rg‘ontepa	198,9	105,9
Asaka	243,9	109,1
Marhamat	130,2	99,7
Shahrixon	1 634,0	102,1
Paxtaobod	135,3	108,0
Xo‘jaobod	102,8	131,3

Ulgurji savdo tovar aylanmasida yuqori o‘sish sur’atlariga ega eng yirik korxonalar, Oltinko‘l**,** Jalaquduq va Marhamat tumanlarida kuzatildi.

STATISTIK KO‘RSATKICHLARGA IZOHLAR

Chakana savdo – savdo sohasida yakuniy iste’mol uchun aholiga tovarlarni donalab yoki ko‘p bo‘lmagan miqdorlarda naqd pulga sotishni nazarda tutuvchi faoliyat, ya’ni tovarlarni foydalanish sohasidan shaxsiy yoki umumiy iste’mol sohasiga o‘tgan vaqtdagi harakatining yakuniy bosqichini ifodalaydi.

Chakana tovar aylanmasi – tovarlarni sotish tarmoqlaridan qat’i nazar, aholiga iste’mol tovarlarini naqd hisob-kitob asosida yoki plastik kartochkalari, kredit kartochkalari, banklarning hisob cheklari orqali (bu ham naqd hisob-kitob asosida sotish kabi hisobga olinadi) sotilgan qiymati.

Umumiy ovqatlanish – yuridik shaxslar tomonidan pazandachilik mahsulotlarini tayyorlashga, sotishga va iste’molini tashkil qilishga ixtisoslashtirilgan faoliyatni amalga oshirish.

Umumovqatlanish aylanmasi – joylarida aholiga iste’mol uchun, shuningdek, turli kontingentdagi aholini ovqatlanishini tashkil qilish uchun tashkilot va yakka tadbirkorlarga o‘zi ishlab chiqargan kulinariya mahsulotlarini (taom, kulinariya mahsulotlari va yarimfabrikatlar), shuningdek, kulinariya ishlovisiz sotib olingan tovarlarni (unli, qandolatli va non mahsulotlari) sotishdan tushgan tushumni ifodalaydi.

Tovar zaxiralari – chakana savdo korxonalari balansida turgan va kelgusida sotish uchun mo‘ljallangan tovarlar qoldig‘i.

Tovar aylanmasining tovar tuzilmasi – umumiy savdoda nisbiy ko‘rsatkich – jamiga nisbatan foiz hisobidagi solishtirma og‘irlik (ulush) yordamida aks etadigan, umumiy tovar aylanmasi hajmidagi alohida tovar va tovar guruhlari o‘rtasidagi nisbat, ya’ni tovar aylanmasi tarkibi.

Ulgurji savdo – tijorat maqsadlarida yoki o‘zining ishlab chiqarish-xo‘jalik ehtiyojlariga foydalanish uchun, xarid qilingan tovarlarni naqd pulsiz hisob-kitoblar shakli bo‘yicha sotish.

Iste’mol tovarlari – yakuniy iste’molga (oilaviy yoki shaxsiy) qaratilgan, bevosita inson ehtiyojini qondiradigan tovarlar va xizmatlar.

Texnik-ishlab chiqarishga mo‘ljallangan mahsulotlar – ishlab chiqarish iste’moli uchun mo‘ljallangan mahsulot: xomashyo, materiallar, yoqilg‘i, butlovchi instrumentlar, mashinalar, ehtiyot qismlar, yarimfabrikatlar va boshqalarni o‘z ichiga oladi.

Ulgurji savdo tovar aylanmasi – tuzilgan shartnomalar bo‘yicha tijorat maqsadlarida (kelajakda qayta ishlash yoki sotish) yoki o‘zining ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun naqd pulsiz hisob-kitob shaklida tovarlar sotishdan tushumni ifodalaydi.